

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שיעור | פרשת משפטים | תשע"ט | קהילת הניכוי הישיבות | רמת בר

פניני הלכה

נטל ידיו לפעודה וניגבם קודם שברך כיצד ינהג

א - אמרינן בפסחים (י): אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. בי רב אמרי חוץ מטבילה. תנייה טבל ועלה בעלייתו ואומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה.

וכתבו **התוס'** (שם ד"ה על הטבילה) דאומר ר"ח בשם הגאון דדוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה דלא מצי למימר וצונו דאכתי נכרי הוא, אבל שאר חייבי טבילה וכיוצא בו מותר לברך. אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה, כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו, וכן בנטילת ידים לא חילקו בין נטילה שאחר בית הכסא דלא מצי לברך קודם. מיהו בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב כדאמרינן (פסו"ט ד:). האוכל לחם בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא.

וכ"כ **הרא"ש** (שם פ"י י) וביאר בלשונו יותר הטעם השני - כיון דמברך קודם הניגוב גם זו מצות נטילה, כדאמרינן בסוטה וכו'.

ועי' דבריהם כתב **הטור** (פ"י קנ"ח) - ולא יברך עד אחר הנטילה, אע"ג דכל המצות מברכין עליהם קודם לעשייתן, שאני הכא שפעמים אין ידיו נקיות ואינו יכול לברך קודם, היילך תקנו שלעולם יברך אח"כ, ועוד כיון דמברך קודם הניגוב הוי שפיר קודם לעשייתן שגם הניגוב הוא מן המצוה.

והב"י (שם) כתב להעיר על דבריו דמ"מ אין משמע בדברי התוס' והרא"ש דבדוקא צריך לברך אחר הנטילה, אלא שטעמיהו אלו נוהגים לברך אחר הנטילה, וא"כ לא הייל טעור לכתוב לא יברך עד אחר הנטילה, אלא כך הוה ליה לכתוב ומברך קודם נטילה כדקיימא לן כל המצות מברך עליהן קודם לעשייתן מיהו נהגו העולם לברך אחר נטילה משום דפעמים אין ידיו נקיות.

וכתב עוד **הרמב"ם** (ברכות פ"ו ה"ב) כתב סתם כל הנוטל ידיו מברך, ור"י ירוחם (נטי"ו ח"ו קמ"ז). כתב שראה לרבנותיו נוהגים אחר שפשוף ידים מברכין קודם שיטלו עליהן מים שנים כיון שהן נקיות כבר ולדברי כולם צריך לברך קודם הניגוב עכ"ל.

וכתב שם **ה"ד"מ** (ג) דכתב **בהגהות אשירי** בשם **אור זרוע** (ה"ל נטי"ו פ"י ע"ט) נקט כהמהרי"ט. וכן דעת **הרע"א** (על הרמ"א שם), וכן נ"ר **מהאמרי ברוך** (על הרמ"א שם).

הוסמ"ע (פ"י שס"ט ס"ק כ"ו וס"י רמח ס"ק ה) הקשה על הרמ"א ממה הוא עצמו שפסק בסיומן שס"ט סעי' י"א דהנושא אשה במקום שדנין בדיני עכו"ם, ומתה אשתו, לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני עכו"ם דאם מתה לא יורשה בעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דד"ד דמאי שנא שגא מהא דפסק לעיל בס"י רמ"ח שם דהולכים לפי דיני הערכאות. ויישב דשאני התם כיון דהמצווה מת באותו מקום שדנין בדיני עכו"ם ועשה צוהה סתם ואחריו לפלוני, אמרינן דודאי דעתו היה כמו שמורגל בפי הבראיה דמפרשים ואחריו לפלוני כפשוטו ואפי' אם הראשון ראוי לירש, ומשו"ה פסק שדנין בדיני עכו"ם. משא"כ כאן בהנושא אשה בדשעה ששנאו לא את זו לא היה שעת הירושה ולא היה אז שום גילוי דעת שנשאה אדעתא דמנהגא, והבעל עומד עתה לפנינו ואומר שלא היה דעתו לא לישא על דעת שלא תמות שלא יירשנה, דבזה ודאי לא עקרי דין תורה, ע"כ. וכן **הנתיבות** (שם ביאורים ס"ק א) נקט כהסמ"ע הנ"ל דעיקר הטעם, דכיון שנהגו כן הוי כאילו פירש שנותן לשם מתנה ולא לשם ירושה, ע"כ. ועי' **בביאור הגר"א** (שם אות ה).

אלא שמדברי התשב"ץ והמהרי"ט בהבנת דברי הרבי"ש משמע דלא כהסמ"ע. וכן **האמרי ברוך** (על הרמ"א שם) כתב דמלשון הרבי"ש יש לכאורה סתירה למי"ש הסמ"ע בסס"י שס"ט ומה שמקשה דדברי הרמ"א כאן סותרים למי"ש שם י"ל דלפי דברי הרבי"ש אינו אלא היכי שהקהל קבלו מנהג זה מרצונם, ועינין בכנה"ג (פ"י כ"ז) ועינין משי"כ בתשב"ץ שם שחולק על הרבי"ש ומדבריו שם בסתירת דברי רבי"ש נראה שטעמו של הרבי"ש הוא כמו שכתבתיו ולא מטעם שכתב הסמ"ע וכן מבואר מדברי המהרי"ט חו"מ ס"י ו' שכונת הרבי"ש כמ"ל אלא שהוא חלק עליו והסכים לדברי הרבי"ש, ע"כ.

והח"ס (ח"י"מ ס"י קמ"ב) כתב דאילו ראה המנהיג דברי התשב"ץ לא היה חולק עליו כי דבריו נראין, ויותר נ"ל שהרבי"ש נמי לא אהרס אלא בעובדא דיליה, דהרי משמעות לשון מתנה איננו ירושה, אלא בלשון התורה במי שראוי לירשו הוי מתנה ג"כ ירושה, אבל אי הוה ברור לנו שאין כונת השכין מרע ללשון התורה, הרי גם דין תורה הוא שמתנה הוא ולא ירושה ויש לה הפסק, וכיון שבכונה ובלשון תליא מילתא ואלו האנשים לא הכירו לשון התורה כי כל הנהגותיהם בערכאות של עכו"ם היה, אי"כ גם דין תורה הוא שמתנה היא ולא ירושה, אבל חלילה לעלות על הדעת לעקור חוקי ומשפטי התורה אפילו כחוט השערה, וקרוב לזה כוונת הסמ"ע סימן שס"ט ס"ק כ"ב, ע"כ. והביאו **והפ"ש** (פ"י רמח ס"ק ב' ופ"י ס"י שס"ט ס"ק א). [אולם הערה"ש (אות ה) כת' על תירוצ' הסמ"ע דברים חולקים ע"ז דהא לא בכונת המצווה תליא והרי גם כשעשה בבי"ד רצה הוא לעשותה כמתנה ולהפסיקה אך התורה גזרה שאין לה הפסק אי"כ אין חילוק באיזה מקום עשה הצוהה אם לא שכתב מפורש שאינו נותן בתורת ירושה אי"כ גם בדינינו כן הוא כמי"ש בסעי' ה' וכן עיקר לדניא, ע"כ].

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לדון בערכאות כשהבעלי דינים מפכימים

א. הליכה לערכאות. ב. דרך בני העיר לדון בערכאות. ג. שני הבעלי דינים מסכימים. ד. קבלו עליהו בקנין לדון בערכאות. ה. כתבו בפירוש בשטר שמתחייבים לדון לפניהם. ו. בעל דין אלם. ז. כבר דנו לפני העכו"ם.

א. הליכה לערכאות

איתא **בגיטין** (פ"ה:) כל מקום שאתה מוצא אגוריות של עכו"ם אף על פי שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנא' (שמות כא, א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני עכו"ם, דבר אחר לפניהם ולא לפני הדיוטות, ע"כ. וכן פסקו **הט"ש** (ח"י"מ רס"י כז). ומלבד זה עובר על איסור גזל כמבואר **ברא"ם** (שם). וכן פסק **בחי' רע"א** (שם). ונחלקו הראשונים אם כשהבעל דין סרבן חייב היתר מבי"ד, והכרעת הפוסקים דצריך היתר מבי"ד, ועי"כ במקום שבעל דין מסרב לבא לבי"ד, בי"ד (או שבעה טובי העיר) נותים לו רשות ותובעו בערכאות כמבואר **בשו"ע** (שם ס"א). והארכנו עוד בס"ד בגדרי האיסור בגליון שלי"א.

ב. דרך בני העיר לדון בערכאות

כתב **הריב"ש** (פ"י נ"ב) לענין הצוואה שכתוב בה נכסי לפלוני (הראוי לירושו) ואחריו לפלוני, שנעשתה במקום שנהגו לדון בערכאות של עכו"ם, וז"ל: איך ילך ויסע ממקומו אחד משתי הכתות, וילך ארץ מרחקים שידונו לו בדיני ישראל, יבאו במיורקה (שם מקום) לפני הדיין שלהם, שהוא הגובר, ומי שיזכה, ויחזיקו הגובר בנכסי המוריש, הוא הירוש, ע"כ. ועי"פ דבריו כתב **הרמ"א** (ח"י"מ ס"י רמח ס"ע א) שאע"פ שהדין בדיני ישראל הוא דשכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני, אם היה הראשון ראוי לירושו, כגון שהיה בנו, או לפני כלום, שכל לשון מתנה לירוש הרי הוא כלשון ירושה, וירושא אין לה הפסק. ואם עשה הצוואה במקום שנהגו לדון בערכאות של עכו"ם, ובאו אחי"כ (למקום אחר) לדון בדיני ישראל, וירושא אין לה הפסק אין לה הפסק אלא השני זוכה במה ששייר הראשון, כי כך דנים בערכאותיהן, ע"כ. מבואר שבמקום שנהגו ללכת לפי דין המלכות אין איסור לפנות לערכותיהם ואף אם באו לדון בדיני ישראל ידונו לפי משפטים.

אלא **שהט"ז** (שם) תמה על הרמ"א שהרי מבואר בריב"ש שם שכונתו דאילו באין לפני דיין ישראל ודאי הם דנין להם דין ישראל, אלא שלא הצרכים הריב"ש לילך למרחקים לדין ישראל, אלא ידונו בפני עכו"ם כמו שקיבלו עליהם מקדם, וכ"כ **הב"י** בסוף סימן כ"ו בשם **תשובת הרשב"א** (ח"י"מ ס"י רמ"ז) על אחד שנשא אשה במקום שדנין בדיני עכו"ם כו' דחלילה לעקור דין תורה ולדון בדיני עכו"ם כו', ואי"כ יש לתמוה שכתב ואם באו לדון בדיני ישראל שידונו להם בדיני עכו"ם, והוא הפך המכוון בריב"ש שזכרנו, ע"כ. מבואר שהבין שלדעת הרבי"ש מותר לדון בערכאות לענין זה אלא שאם באין לבי"ד דנים להן כדין תורה, ולכאורה היינו טעמא דשרי לדון לפניהם כי כן המנהג, ואפשר דבהכ"ג חשיב כקבלו רשות מבי"ד או מטובי העיר לדון לפניהם (ועי' להלן אות ב'). אלא שמפשטות הרבי"ש לא משמע כדבריו. וכן משמע מהפוסקים דלהלן בהבנת הרבי"ש. ועינין **בתבש"ץ** (ח"י"מ ס"י ס"א ד"ה ואלו דברים) שכת' על דברי הרבי"ש דהם דברים בלא ראייה ואין הדעת סובלתן כלל שהנכסי הללו כאן נמצאו וכאן היו ומה שהוא ברשות ישראל ח"י שיוציא אותו מרשותו להפקיע זכות ישראל תובע ולמוסרו ביד עכו"ם לדונו בדיניהן להעלות יראתן להיות אויביו פלילים לא תהא כזאת בישראל ומה שהוא ברשותם אלו היה אפשר להוציאו מרשותם לדון בדיני ישראל היה קידוש השם כ"ש שלא נוציא מה שיש לנו די תקיפה עליו לדון בדינינו למוסרו ברשותם לדונו בדיניהם, ע"כ. וכן נקט **המהרי"ט** (ח"י"מ ח"י"מ ס"י ו). ועי' **ביוסף אומץ** (סס"ד) שמצא להריב"ש עצמו בתשובה אחרת (פ"י ק"ה) שכתב בזה"ל: אנחנו באנו בארץ הזאת ולא ראינו מנהג כזה כתושבי הארץ לא היו נוהגים כתורתנו כי אם הולכים לפני שופטי עכו"ם: גם קהל מיורקא אשר רוב קהלתנו מהם לא היו נוהגים כי אם בערכאות של עכו"ם ולזה אין להביט במנהג כי אין להם לפי דין תורתנו הקדושה, ע"כ. וכן **הקצות** (פ"י רמח ס"ק א) נקט כהמהרי"ט. וכן דעת **הרע"א** (על הרמ"א שם), וכן נ"ר **מהאמרי ברוך** (על הרמ"א שם).

הוסמ"ע (פ"י שס"ט ס"ק כ"ו וס"י רמח ס"ק ה) הקשה על הרמ"א ממה הוא עצמו שפסק בסיומן שס"ט סעי' י"א דהנושא אשה במקום שדנין בדיני עכו"ם, ומתה אשתו, לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני עכו"ם דאם מתה לא יורשה בעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דד"ד דמאי שנא שגא מהא דפסק לעיל בס"י רמ"ח שם דהולכים לפי דיני הערכאות. ויישב דשאני התם כיון דהמצווה מת באותו מקום שדנין בדיני עכו"ם ועשה צוהה סתם ואחריו לפלוני, אמרינן דודאי דעתו היה כמו שמורגל בפי הבראיה דמפרשים ואחריו לפלוני כפשוטו ואפי' אם הראשון ראוי לירש, ומשו"ה פסק שדנין בדיני עכו"ם. משא"כ כאן בהנושא אשה בדשעה ששנאו לא את זו לא היה שעת הירושה ולא היה אז שום גילוי דעת שנשאה אדעתא דמנהגא, והבעל עומד עתה לפנינו ואומר שלא היה דעתו לא לישא על דעת שלא תמות שלא יירשנה, דבזה ודאי לא עקרי דין תורה, ע"כ. וכן **הנתיבות** (שם ביאורים ס"ק א) נקט כהסמ"ע הנ"ל דעיקר הטעם, דכיון שנהגו כן הוי כאילו פירש שנותן לשם מתנה ולא לשם ירושה, ע"כ. ועי' **בביאור הגר"א** (שם אות ה).

אלא שמדברי התשב"ץ והמהרי"ט בהבנת דברי הרבי"ש משמע דלא כהסמ"ע. וכן **האמרי ברוך** (על הרמ"א שם) כתב דמלשון הרבי"ש יש לכאורה סתירה למי"ש הסמ"ע בסס"י שס"ט ומה שמקשה דדברי הרמ"א כאן סותרים למי"ש שם י"ל דלפי דברי הרבי"ש אינו אלא היכי שהקהל קבלו מנהג זה מרצונם, ועינין בכנה"ג (פ"י כ"ז) ועינין משי"כ בתשב"ץ שם שחולק על הרבי"ש ומדבריו שם בסתירת דברי רבי"ש נראה שטעמו של הרבי"ש הוא כמו שכתבתיו ולא מטעם שכתב הסמ"ע וכן מבואר מדברי המהרי"ט חו"מ ס"י ו' שכונת הרבי"ש כמ"ל אלא שהוא חלק עליו והסכים לדברי הרבי"ש, ע"כ.

והח"ס (ח"י"מ ס"י קמ"ב) כתב דאילו ראה המנהיג דברי התשב"ץ לא היה חולק עליו כי דבריו נראין, ויותר נ"ל שהרבי"ש נמי לא אהרס אלא בעובדא דיליה, דהרי משמעות לשון מתנה איננו ירושה, אלא בלשון התורה במי שראוי לירשו הוי מתנה ג"כ ירושה, אבל אי הוה ברור לנו שאין כונת השכין מרע ללשון התורה, הרי גם דין תורה הוא שמתנה הוא ולא ירושה ויש לה הפסק, וכיון שבכונה ובלשון תליא מילתא ואלו האנשים לא הכירו לשון התורה כי כל הנהגותיהם בערכאות של עכו"ם היה, אי"כ גם דין תורה הוא שמתנה היא ולא ירושה, אבל חלילה לעלות על הדעת לעקור חוקי ומשפטי התורה אפילו כחוט השערה, וקרוב לזה כוונת הסמ"ע סימן שס"ט ס"ק כ"ב, ע"כ. והביאו **והפ"ש** (פ"י רמח ס"ק ב' ופ"י ס"י שס"ט ס"ק א). [אולם הערה"ש (אות ה) כת' על תירוצ' הסמ"ע דברים חולקים ע"ז דהא לא בכונת המצווה תליא והרי גם כשעשה בבי"ד רצה הוא לעשותה כמתנה ולהפסיקה אך התורה גזרה שאין לה הפסק אי"כ אין חילוק באיזה מקום עשה הצוהה אם לא שכתב מפורש שאינו נותן בתורת ירושה אי"כ גם בדינינו כן הוא כמי"ש בסעי' ה' וכן עיקר לדניא, ע"כ].

ב. שני הבעלי דינים מפכימים

נמצא דלפי פוסקים המחמירים הנ"ל אף במקום שמנהג המדינה לעשות כן אכתי יש איסור לדון לפניהם. ובדרך זה מצינו **ברמב"ן** (משפטים שם) שאף אם רצו שני בעלי הדין לבא לפני עכו"ם אסורין הם לבא לפניו שידון להם בדיניהם לעולם, ואפי' היו דיניהם כדינו באותו ענין, ע"כ. והביאו **הב"י** (רס"י כז). וכן נקט **הרשב"ץ** (ח"י"מ ס"י רצ).

אלא דעיי **ברי"ו** (מפרשים גי'א חיי"א) שכת' שא' מבעלי דינים רוצה לדון בערכאות של עכו"ם אין שומעין לו, וכתב רב אלפס בתשובה (מהד' לייטר סי' רכא) שצריך לנדונו. והביאו **הב"י** (שם) אחר שהביא דברי הרמב"ן הנ"ל. ועיי **בבנה"ג** (שם הגב"א אות א) שכתב דנראה מהרי"ו דדוקא כשרוצה הא' ולא השני, אבל אם שניהם רוצים שומעים להם, ושלא כהרמב"ן, ויש לתמוה על הב"י שכתב דברי שניהם סמוכות ז"ל ולא ביאר שחולקים, ואולי ס"ל דמשום דבעי רי"ו למימר עלה וכתב רב אלפס שצריך לנדונו נקט בלשון א' מבעלי דינים דאין לנדונו אלא כשהא' רוצה לידון והאחר אינו רוצה אבל אם שניהם רוצים נהי דאיסורא איכא אבל אין מנדן אותם, אי"נ אפשר לומר דכשאין למלוה זכות בדניניהם יותר מבדינו אז אפי' שניהם רוצים אסור לדון לפניהם, אבל אם יש לו זכות בדניניהם יותר מבדינו אם נתרצו שניהם שפיר דמי, ע"כ. [אלא דמה שהקשה הכנה"ג על הב"י שערבב השיטות, עיי **באבנ"ז** (אה"ע סי' קכו אות ב) שפעמים שהב"י מביא שיטות סותרות שלא בדרך מח'].

ה. קבלו עליהו בקנין לדון בערכאות

ועינין **בעל התרומות** (שער סי' כ"א סי' ד) בשם **הרי"ף** שכת' שהמקבל על עצמו בקנין לידון עם בעל דינו לשופט של ישמעאל, יכול לחזור ואינו חייב ואף אינו רשאי לילך עם בעל דינו אל עכו"ם, אבל אי מקבל עליוה סהדותא דעכו"ם וקנו מיניה לאו דברים בעלמא ניהו כדאמרין בסנהדרין (כ"ד). נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך אינו יכול לחזור בו שאין לאחר קנין כלום, ע"כ. ועיי **בטור** (ח"מ סי' כ) שמפרש דמש"כ התרומות דאי מקבל עליוה סהדותא דעכו"ם וקנו מיניה וכו', היינו לומר דמקבל עליו דיני עכו"ם הוי כמקבל סהדותא דעכו"ם דבין בזה ובין בזה אם קנו מיזו אין לאחר קנין כלום. ועיי כתי' דאם יש זכות למלוה בכך שיכול לזכות בדניניהם ולא בדיני ישראל, אין הלוה יכול לחזור בו, שאין מועיל אחר קנין כלום. והב"י בבדק הבית כתי' על הטור דאין הבנתו בבעל התרומות מוכרחת.

אולם **הרא"ש** (כלל י"ח סי' ד-ה) כתי' ששטרות שכתוב בהם שמקבלים ע"ע לדון בערכאות, אין התובע רשאי להביאו אלא לפני דיני ישראל, ואע"פ שנהגו לכתוב בשטרות בין דיני ישראל בין דיני עכו"ם, לא דרשין לשון הדיט לומר שיכול לתבעו בערכאות משום דעבירה היא, ואם הוא ימסור שטרו לעכו"ם צריך לקבל עליו כל אונסא דסתיליך ללוה. והביאו **הטור** (שם). ועיי **בטש"ע** (שם סי' ג-ד) ומקבל עליו בקנין לידון עם חבירו לפני עכו"ם, אינו כלום, ואסור לידון בפניהם. ושטר שכתוב שיוכל לתבעו דיני העו"ג, אינו רשאי לתבעו בפניהם. ואם מסר השטר לעכו"ם שיתבעו בדניניהם, חייב לשלם לו כל מה שהפסיד יותר ממה שהוא חייב בדיני ישראל, ע"כ. [ועיי **בשער המשפט** (סי' ק) אמאי צריך לשלם כשהתחייב יותר].

ד. כתבו בפירוש בשטר שמתחייבים לדון לפניהם

אלא דכתב **הסמ"ע** (שם סי' ק) דמשמע מהרא"ש שדוקא כשכתב סתם שידון בדיני האומות, ומטעם שכתב, דאז אמרין דלא היתה כונתו לעבור על ד"ת, אבל אם כתב בפירוש בשטר שמתחייב נפשו לדון ע"פ לפניהם, מודה הרי"ף ובעל התרומות שכתבו שאם אין להמלוה זכות בזה לא חל ע"ז הקנין דה"ל קנין דברים, אבל אם יש למלוה זכות בזה אין בידו כח לחזור בו, דהקנין חל על נכסיו ששנתעבדו לו על אותו זכות שקיבל עליו לדון לפני דיני עכו"ם, ולא מצאתי מי שחולק ע"ז, ע"כ.

אולם **הט"ז** (שם) דחה דבריו דהא הרא"ש כתב בהדיא בכלל סי' ח דין י"ג דהא דכתב בשטרות בין דיני עכו"ם, נ"ל שלא בא לעבור על ד"ת אלא כגון שהוא אלם כו'. מבואר דלא בא לומר שאם כונתו מפורשת בענין אחר דאוליין בתר דעתיה כמו שהבין הסמ"ע, אלא הרא"ש אמר דבלשון שכתב בשטר לדון דיני עכו"ם, אין בכלל זה שנתיה דעבירה שבה, אלא הכונה כמ"ש שם שאם הוא אלם רשאי וכו' (א. ה. ז"ל **הרא"ש** שם). ויש לפרש מה שנהגו לכתוב בשטרות שיוכל המלוה לידן לנכסי הלוה, כגון שלא מצא המלוה דיין שרוצה למשכנו, אז יש לו רשות לעשות דין לעצמו, ע"כ. ועיי **בערך שי** (שם סי' ג על הסמ"ע סי' ק) א.

ה. בעל דין אלם

אלא שמצינו **בריטב"א** (שו"ת סי' יד) שכתב שהמוכר שטר חוב שיש לו על ישראל לעכו"ם הוא מכור, ומ"מ אם העכו"ם אנס וכופה אותו לדון בדיני אומות העולם ואפשר שיבא לו שום חיוב אונס, אסור למכרו לו, ואם מכרו לו משמתין אותו עד דמקבל עליה כל אונסא דמתיליך מחמתיה, ואם ישראל הלוה זה אנס שאין יכול המלוה להוציא ממונו בדיני ישראל בזה לית דין ולית דיין שמוותר לו למכרו לעכו"ם ולית עליה שום שמתא, ע"כ. והובא **בב"י** (ח"מ סי' סח). ועיי **ב"י** (סי' כ) שהביא דברי הרא"ש הנ"ל דשטר שכתוב שיוכל לתבעו בדיני העו"ג, אינו רשאי לתבעו בפניהם. וכן פסק **השו"ע** (ח"מ סי' כו סי' ד) דשטר שכתוב שיוכל לתבעו בדיני העו"ג, אינו רשאי לתבעו בפניהם. ואם מסר השטר לעכו"ם שיתבעו בדניניהם, חייב לשלם לו כל מה שהפסיד יותר ממה שהוא חייב בדיני ישראל. וכת' עליו **הרמ"א** שכל זה כשיכול לכופו בדין ישראל, אבל אם הלוה אלם, לא מותר למסור לעכו"ם, ע"כ.

ועינין **בבאר הגולה** (אות מ) שכת' שכונת הרמ"א אחר נטילת רשות מבי"ד וכמו שנתבאר לעיל בסעי' ב', ע"כ. אלא דצ"ע על דבריו דא"כ מה קמ"ל הרמ"א. אולם עיי **ביש"ש** (בי"ק פ"ח סי' סה פ"י סי' יד) דס"ל שאם כתב בשטר, שיוכל לכופו בין דיני ישראל בין בערכאות של עכו"ם, והוא אלם אי"צ היתר מבי"ד, והביאו **בחי' רע"א** (סי' יד על הש"ך סי' ק) וכתב דבזה מיירי הרמ"א הנ"ל. וכן **בערך שי** (שם על סי' ג ד"ה הגה) תמה על הבאר הגולה, וכתב נמי ע"פ **היש"ש** דבגברא אלמא דאין כח בידם לכופו אותו לדין שאינו ציית לדין מועיל הא דכתב בשטר ויש לו רשות לדון אפי' בערכאות של עכו"ם בלא רשות דיני, דמהני התנאי לעקור התקנה שתקנו לבקש רשות אף למי שלא ציית דינא, ע"כ. [ועיי עוד בגליון שלי"א לענין קבלת רשות מבי"ד].

ו. כבר דנו לפני העכו"ם

ועיי **בשו"ע** (סי' כב סי' א) שאם קבל עליו עכו"ם לדין, אפי' קנו מיניה, אין הקנין כלום, ואסור לדון לפניו. וכתב **הרמ"א** (שם) אבל אם כבר דן לפניו, לא יכול לחזור בו, ע"כ. וביאר **הגר"א** (אות טו) שמטעם מחילה אתינן עלה. ועיי **בתשב"ץ** (ח"ג סי' סא) שמבואר דאף בלא קנין מהני הקבלה אם כבר נפסק הדין. והביאו **האמרי בינה** (ד"י"ג סי' כז).

אלא **הש"ך** (סי' טו) חולק על הרמ"א, דכיון דהקנין אינו כלום אפי' נגמר הדין אינו מועיל. ומחלק בין אם קיבל עליו משפטי עכו"ם או אסור, אבל אם קיבלו עליהם לדון לפני עכו"ם מיוחד, אינו נמחוק דתם, אינו נמחוק דתם, רק שהעכו"ם זה נאמן בעיניהם, וסיים בצ"ע. **וההנתיבות** (סי' קד) נקט שאפי' בפני עכו"ם מיוחד אסור לדון אפי' ברצון שניהם, דהוי כמייקר שם אלילים.

והתומים (סי' ק) כתי' שדעת הרמ"א נכונה מסברא כי האיסור הוא לילך ולדון לפניהם ולעשות עכו"ם פלילים, אבל אחר שכבר עבר ודן לפניו, בקיום הפסק של עכו"ם, אין איסור, ועל כן לא יבוטל הקנין במה שכבר עבר איסור, ואין זה בכלל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דא"כ הוה ליה למימר בתמורה (ו) דאיכא בינייהו בין רבא ואב"י וצ"ע, ע"כ. וכת' **המהרש"ם** (ח"א סי' טס) שעכ"פ אם הוא כבר מוחזק לא מוציאים ממנו. וכן דעת **ההפלאה** (סי' כו סי' א) ע"פ הש"ך.

מסקנא דדינא

העולה לדינא א' ישראל שיש לו תביעה ממונית על ישראל אחר, עליהם לדון בב"ד ישראל. ואם א' מהצדדים מסרב, צריך השני לתבעו לבית הדין, וביה"ד מזמינו, ואם אינו מוכן לבא נותנים לו היתר ללכת לדון בכל מקום. (ועיי עוד בגליון שלי"א). ב' אף אם עשו קנין או התנו בשטר שיהיה להם רשות לתבעו בערכאות צריכים היתר מבי"ד, ומ"מ באופן זה אם בעל דינו הוא בעל כח שאין ביד ב"ד לכופו אותו, י"א שרשאי לתבעו בערכאות בלא בקשת רשות מבי"ד, ויש לשאול שאלת חכם.

מפני דשאני הכא דלא חוי לברכה מעיקרא וע"כ מצי לברך אח"כ. איברא דיעינין **ברמ"א** ביו"ד סי' י"ט (סי' א) דפסק לדינא דאם רוצה לשחוט דבר דאתיליד ביה רעותא ומצד בדיקה, ישחטנו בלא בריה וכשימצא כשר מוצרך על השחיטה ובלבד שיהא סמוך לשחיטה. ומקורו מדברי **הא"ז** (הל' כסיו' ה"ס סי' שפ"ז). הביאו **הד"מ** שם (סי' א). וכתב עוד **הד"מ** שם (סי' ב) משמיה **דההגהות אשר"י** (פ"ק דחולין סי' ב) דאם שכח ולא בידך קודם השחיטה יברך אחר השחיטה, ובהגהות ישנים דהיינו דוקא כשזכר לאלתר.

אלא **דהש"ך** שם (סי' ג) השיג על דברי הרמ"א דבכל המצות אם קיים המצוה תו לא מצי לברך אח"כ, וכדמשמע מדברי הראשונים, ובפרט דקימ"ל דכל ספק ברכות להקל ע"ש.

ג - וכתב **הפמ"ג** (משב"ז סי' ק"א) דהיכא דשכח לברך עד אחר הניגוב, יש תקנה לעשות צרכיו וליגע בגופו וליטול ולברך, עיי סי' קס"ז בט"ז ובמג"א אות ה' וחי', והוי ספק ספיקא ומברך, גם יש לומר אף רש"ל שם מודה ליה. ונראה דכוונתו דהתם איכא פלוגתא אם נוגע במקומות המכוסים באמצע סעודתו אם צריך ליתול ולברך [דהשו"ע סי' ד'ברך, ורש"ל פלוג' וס"ל דלא יברך], וא"כ אם יגע כעת במקומות מכוסים שבו איכא ס"ס לברך, דהא דשמא דינא דכל שנוגע במקומות המכוסים באמצע הסעודה צריך לחזור וליטול ולברך, ואף אי נימא דמחמת גניעתו אי"צ לחזור וליטול ולברך, מ"מ י"ל דאכתי מצי לברך מחמת נטילתו הראשונה כדתה דמצא לכת' אף אחר הניגוב. והוסיף עוד ד"ל דהכא גם רש"ל דס"ל התם שלא לברך, מודה הכא דמצי לברך, ונראה דכוונתו דטעמא דרש"ל התם משום דלא תקנו ברכה באמצע הסעודה, וא"כ י"ל דהכא דאכתי לא התחיל סעודתו מודה רש"ל דצריך לברך כעת על נטילתו השניה.

וכי' לדינא **הבן איש חי** (ש"י פ"י שפניי אות ז') דהיכא דשכח ולא בידך קודם הניגוב לא יברך אחר הניגוב, אלא יגע בבשרו בידיו ויטמאם והדר יחזור ויטול ויברך קודם הניגוב. וכי' **בבה"ח** (סי' קנ"ח סי' ק"א) אולם **המשנ"ב** (סי' מ"ד) כתי' דלמעשה אין לנהוג כהט"ז, דרבו האחרונים שמטכמיים לרמ"א [אלא דלכתח' יש להזהר בזה מאד]. ולא הזכיר כלל עצת הפמ"ג. [וכן לא הזכיר צעה זו בסי' קס"ה גבי העושה צרכיו ורוצה לאכול ע"ש].

ואפשר דס"ל דכיון דהרבה אחרונים ס"ל לעיקר כהרמ"א, אין לו להכניס עצמו לספק ברכה שא"צ ע"י שיטמא ידיו. ואע"פ דהכא דאכתי לא בידך, מ"מ לצד דמועילה נטילתו תו אי"צ לנטילה השניה, ואם גורם לחיוב חדש שמברך עליו הוי בכלל גורם לברכה שא"צ.

ועוד י"ל דס"ל דאם יעשה כן אכתי אינו מוציא עצמו מידי ספק, ואדרבא דיע"ל כן גרע טפי, דהשתא על נטילתו הראשונה לא מצי לברך מחמת שביטלה ע"י שנגע במקומות המכוסים, ואף על נטילתו השניה לא מצי לברך דהא לדעת רש"ל אם נגע במקומות המכוסים באמצע סעודתו אינו חוזר ומברך [ולדינא חיישינן לדבריו כמ"ש בבה"ל סי' קס"ד, ובמשנ"ב שם סי' ק"ג]. ומש"ה ס"ל דעדיף טפי לנהוג כדעת הרמ"א ולברך אחר הניגוב.

א פניני מופר פ
עניני שבת קדש
סעודת מלוה מולכה (ד)

מעלת אכילת סעודה רביעית - "סעודה רביעית אחר הבדלה פליאה נגשבה ומצלת מחיבוט הקבר ומי שלא יוכל לעשותה בפת יעשהה במזונות. ויכוין להשאיר ברכה בסעודות החול מקדושת שבת". (החיד"א, מורה באצבע סי' ה' אות קסד)

- "ומסדרין שלחנם לאכול במוצאי שבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית, כדי ללוות המלכה. אורח חיים סימן ש'. כי אבר יש באדם ונכסיו שמו, ואין נהנית באכילה אלא במוצאי שבת (שבלי לקט שם). ובעל צדה לדרך, כתב במאמר ד' כלל א' פ"ז, עוד טעם אחר, והוא, כמו שמברך על הבשמים שהן להשיב הנפש, כן סודר השלחן, שהרי לצאת מדבר להפוכו הוא זר, ובמוצאי שבת יוצאין מן המנוחה אל המלאכה". (שלי"ה מסכת שבת, נר מצוה אות ח)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"